

واقعیت و پندار در تاریخنگاری ایران معاصر

مقدمه نظری بر کتاب «ما چگونه ما شدیم»

نویسنده

سید مصطفی تقوی مقدم

سرشناسه: تقوی مقدم، مصطفی، ۱۳۳۸ -
 عنوان قراردادی: ما چگونه ما شدیم: ریشه‌یابی علل عقب‌ماندگی در ایران: شرح
 عنوان و نام پدیدآور: واقعیت و پندار در تاریخنگاری ایران معاصر: نقد و نظری بر کتاب «ما چگونه ما شدیم» نویسنده:
 سیدمصطفی تقوی‌مقدم
 مشخصات نشر: تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری: ۱۹۰ص؛ ۵/۱۴×۵/۲۱ س.م.
 شابک: ۹۶۴-۲۸۳۴-۵۱-۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: چاپ هفتم
 موضوع: زیباکلام، صادق، ۱۳۲۷ - . ما چگونه ما شدیم: ریشه‌یابی علل عقب‌ماندگی در ایران -- نقد و تفسیر
 موضوع: استعمار فرهنگی -- ایران
 موضوع: عقب‌ماندگی -- ایران -- علل
 موضوع: ایران -- اوضاع اجتماعی
 شناسه افزوده: زیباکلام، صادق، ۱۳۲۷ - . ما چگونه ما شدیم: ریشه‌یابی علل عقب‌ماندگی در ایران: شرح
 شناسه افزوده: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۹۴۰۸۳ HN۶۷۰/۲/۱۸
 رده بندی دیوبی: ۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۸۳۵۲۵

واقعیت و پندار در تاریخنگاری ایران معاصر نقد و نظری بر کتاب «ما چگونه ما شدیم»

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

تهران، خیابان ولی عصر، خیابان شهید فیاضی (فرشته)، نبش چناران، شماره ۱۵

صندوق پستی: ۱۹۳۹۵/۱۹۷۵ تلفن: ۲۲۰۰۲۴۶۹ دورنگار: ۲۲۶۰۲۰۹۶

پست الکترونیکی: info@iichs.org نشانی اینترنتی: <http://www.iichs.org>

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

نویسنده: سید مصطفی تقوی مقدم

ناشر: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

طرح روی جلد: روشنگر مافی

چاپ اول تهران

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۲۸۳۴-۵۱-۸

کلیه حقوق این اثر متعلق است به مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

مرکز توزیع: نمایشگاه و فروشگاه سرای تاریخ

آدرس: تهران، خیابان ولی عصر، خیابان شهید فیاضی (فرشته)، نرسیده به میدان فرشته پلاک ۱۱

تلفکس: ۲۲۶۰۵۰۷۳ پست الکترونیکی: Kazemzadeh1380@yahoo.com

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات پیام عدالت

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
بخش اول:	
واقعیت ایران معاصر، آزمون کارآمدی گفتمانها.....	۱۳-۶۹
دو روش اساسی.....	۱۵
تکون ایران جدید.....	۱۷
ظهور گفته‌ها.....	۱۹
ناسیونالیسم باستان‌گرا.....	۲۴
غربگرایی.....	۲۶
ناسیونالیسم سلطنت‌طلب سنتی.....	۲۷
اسلام سیاسی از صفویه تا قاجاریه.....	۲۹
اسلام سیاسی از اوایل قاجاریه تا مشروطیت.....	۳۱
اسلام سیاسی و مشروطیت.....	۳۵
مدرنیزاسیون غربگرا.....	۴۱
ناسیونالیسم مدرن سکولار.....	۴۵
مارکسیسم.....	۴۷
اسلام سیاسی و انقلاب اسلامی.....	۴۸
اسلام سیاسی و جمهوری اسلامی.....	۵۳
الزامات پس از پیروزی انقلاب.....	۵۳
گفتمانها و جمهوری اسلامی.....	۵۶
تشبیه اسلام و ایران با مسیحیت و اروپای قرون وسطی.....	۵۷

- تطهیر رژیم پهلوی ۵۹
- توجیه غرب ۶۳
- نقد و تکامل ۶۹

بخش دوم:

- کالبدشکافی یک پندار، نقد و نظری بر کتاب «ما چگونه ما شدیم» ۱۸۷-۷۱
۱. روش سنانسی ۷۳
- ضرورت روش برای پژوهش ۷۳
- بی‌نیازی پژوهش از روش! ۷۴
- تحصیل برده‌های م و مکاتب علمی غرب ۷۵
- استخراج طرح کلی پژوهش ۷۹
- بی‌نیازی از تعریف مفاهیم روش! ۸۱
- سؤال، فرضیه، محدودهٔ زمان و مکان پژوهش ۸۳
۲. نگرش تاریخی ۸۶
- درک ناروآمد از جامعه ۸۶
- توهم نخستین علت‌نگری و آشفته‌گوییهای ناشی از آن ۸۸
- علوم عصر طلایی ایران؛ اصیل یا عاریه‌ای؟ ۹۸
- ایران با غرب مشکلی نداشت! مارکسیسم، عامل بدینی! ۱۰۲
- توهم توطئه ۱۰۴
- کار، کار انگلیسی‌هاست؛ از توهم تا واقعیت ۱۰۷
- توطئه‌انگاری مذموم شاهان ۱۱۱
- توطئه‌انگاری رضاشاه، مذموم یا ممدوح؟ ۱۱۱
- مقایسهٔ بدینی رضاشاه و بدینی ملت از بیگانگان ۱۱۴

- ۱۱۷..... استبداد، استعمار، علما.....
- ۱۲۲..... مارکسیسم، گفتمان غالب جامعه ایران!.....
- ۱۲۴..... نسبت مارکسیسم با چپ در ایران.....
- ۱۲۹..... مارکسیسم، بدنام و بی پایگاه.....
- ۱۳۱..... علل جهانی بزرگنمایی مارکسیسم در ایران.....
- ۱۳۲..... مارکسیسم و انقلاب اسلامی.....
- ۱۳۴..... ایران و استعمار.....
- ۱۳۷..... علت نگرانی ملت در پرتو اسلام سیاسی.....
- ۱۴۲..... ۳. فرایند تدوین کتاب.....
- ۱۴۲..... رویارویی با واقعیت و طرح مسئله توهم توطئه.....
- ۱۴۴..... شکست جنگ روانی توهم توطئه.....
- ۱۴۶..... ۲۰۰ سال، تیر در تاریکی افکند!.....
- ۱۵۲..... مارکسیسم، عامل توهم ۲۰۰ ساله ملت ایران!.....
- ۱۵۵..... عوامل طبیعی و درونی عقب ماندگی ایران.....
- ۱۵۶..... عوامل اجتماعی و درونی عقب ماندگی ایران و رکود علمی آن!.....
- ۱۶۱..... مشرق زمین جزئی از ایران!.....
- ۱۶۳..... عطف به ماسبق، تبرئه غرب.....
- ۱۶۶..... غرب واقعی و غرب خیالی.....
- ۱۷۳..... ۴. دستاوردهای کتاب و ایران امروز.....
- ۱۷۳..... ایران، همچنان در روزگار عباس میرزا ماند!.....
- ۱۸۰..... راهی که ملت پیمود.....

مقدمه

آنچه در این کتاب از نظر خوانندگان محترم می‌گذرد، مشتمل بر دو بخش است. بخش اول با عنوان «واقعیت ایران معاصر، آزمون کارآمدی گفتمانها»، گزارش کوتاه جریان فکری و اندیشه‌ای از تحولات ایران معاصر است که در آن، به اختصار، به شکل کلی، ایران نوین، ارکان هویتی آن، خاستگاه جریانهای سیاسی - فکری، چرایی و چگونگی کارآمدی و یا ناکارآمدی آنها در ۱۵۰ سال اخیر پرداخته شده است. این بخش که مستعد آن است تا به عنوان اثری مستقل، بسط فراوان یابد، زنجیره و چشم‌انداز مناسبی برای درک بهتر مباحث بخش دوم کتاب نیز فراهم می‌سازد.

بخش دوم کتاب، که در واقع به منزله یک مطالعه موردی برای مباحث بخش اول آن محسوب می‌شود، نقد و نظری است بر کتاب *ما چگونه ما شدیم*، اثر آقای دکتر صادق زیباکلام، استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران. این کتاب در سال ۱۳۷۳ منتشر شده و از آن تاریخ تاکنون به طور مکرر به چاپ رسیده است. از آنجا که نویسنده محترم آن تا به امروز همچنان مؤید و مروج دیدگاهها و مدعاهای مطرح شده در این کتاب هستند،

نقد آن ضروری به نظر رسید. از این رو، در تاریخ ۲۵ آذر ۱۳۸۸، در قالب کرسیهای نظریه‌پردازی، مناظره‌ای میان نویسنده کتاب مذکور و راقم این سطور، با موضوع نقد کتاب یاد شده، در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران انجام گرفت. نقد مذکور به صورت مکتوب و تکمیل شده ابتدا به صورت مقاله‌ای تحت عنوان «از توهم توطئه تا توهم روش‌نگری» در شماره ۵۷ فصلنامه تخصصی تاریخ معاصر ایران به چاپ رسید. همان‌زمان، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران پیشنهاد انتشار آن را به صورت آری مستقل مطرح کرد. نگارنده نیز ویراست جدیدی از مقاله یاد شده تهیه کرده و آن را در ذیل مبحث «واقعیت ایران معاصر، آزمون کارآمدی گفت‌به‌ها» تحت عنوان «کالبدشکافی یک پندار» در اثر حاضر تقدیم خوانندگان محترم کرده است.

مدعای کتاب ما چگونه است؟ این است که عموم جامعه ایران معاصر، تحت تأثیر آموزه‌های مارکسیسم، دچار توهم توطئه شده‌اند. از این رو، علت عقب‌ماندگی خود را یک عامل بیرونی «به نام «استعمار» دانسته، دنبال ریشه‌یابی علل عقب‌ماندگی خود را به آنها نبوده، برای پیشرفت خود کاری انجام نداده و همواره بار مسئولیت عقب‌ماندگی خود را به گردن استعمار انداخته‌اند. در حالی که این عقب‌ماندگی ریشه در عوامل درونی کشور در هزاره قبل از قاجار داشته و استعمار نقشی در آن نداشته است. بدین سبب، نویسنده کتاب یاد شده در پی کشف علل «درونی» عقب‌ماندگی ایران در هزاره قبل از قاجار برآمده است.

از آنجا که کتاب مذکور از زوایای مختلفی توسط دیگران نقد شده و بسیاری از خطاهای آن در آن نقدها تذکر داده شده، در نقد حاضر از

تکرار مطالب آن نقدها اجتناب شده و از سه منظر به نقد مباحث آن پرداخته شده است که عبارتند از: ۱. روش شناختی ۲. نگرش تاریخی حاکم بر کتاب ۳. نسبت دستاوردهای کتاب با نیازهای امروز ایران.

این نقد، ضمن نشان دادن کاستیهای روش شناختی کتاب و ضعفهای نگرش تاریخی حاکم بر آن و تأثیر آن کاستیها و ضعفها در چینه‌های مباحث و استنتاجهای نادرست دربارهٔ جامعهٔ امروز ایران و تاریخ آن، روشن می‌کند که نویسنده چون برداشت درست و روزآمدی از جامعهٔ امروز ایران در تاریخ معاصر آن نداشته، نتوانسته واقعیت جامعه و ماهیت مواضع ضد استعماری آن را به درستی درک کند. پندار نویسندهٔ کتاب باعث شده تا او ما را به توهم و بی‌حرکی متهم کرده و برای تعیین مقصر و مسبب آن تلاشی بیهوده بنماید. همچنین، ایشان برای مقابله با همین توهم ادعای بی‌طرفی و شیوه‌ای مغالطه‌آمیز، به جای پرداختن به وضعیت ایران در ۲۰۰ سال اخیر که علت قریب شکل‌گیری جامعهٔ امروز و مواضع ضد استعماری آن است، به عللی بعید و غالباً منتفی شده، در هزارهٔ قبل از قاجار پرداخته است. با این همه، حتی در اثبات فرضیهٔ خود مبنی بر درونی بودن علل عقب‌ماندگی ایران برای همان هزارهٔ قبل از قاجار نیز توفیقی کسب نکرده و به طرح عدل بیرونی از قبیل اسلام، حملهٔ سلاجقه و مغول و... پرداخته است. در نهایت، حتی اگر فرض شود همهٔ مدعاها و مطالب مطرح شده در کتاب درست هم باشند، باز هم دستاوردهای آن هیچ نسبتی با نیازهای ایران امروز ندارند.

امیدوارم اثر حاضر باعث تحرک و پویایی بیشتری در میان خوانندگان

محترم به ویژه نسل جوان عزیز، برای شناخت عالمانه و تحلیل واقع‌بینانه مسائل ایران اسلامی گردد. پایان سخن اینکه، هرگونه نقد مشفقانه خوانندگان گرامی را با کمال میل پذیرا خواهیم بود.

و ما توفیقی الا بالله

سید مصطفی تقوی مقدم

تهران - دهم مرداد ۱۳۹۱

www.ketab.ir